

Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece

Glasnik Ministarstva kulture i prosvjete RH 7-8/91

Dokument polazi od sljedećih načela:

- pluralizma i slobode u primjeni pedagoških ideja i koncepcija
- različitosti u vrstama i oblicima provođenja programa
- demokratizaciji društva prema subjektima koji se pravno i zakonom definiraju kao nositelji programa

Primjena dokumenta zahtijeva sustavno praćenje i vrednovanje postignuća i promjena u pedagoškoj praksi, primjenu organizacijskih i drugih standarda, zakonskih propisa, izradu različitih stručnih uputa za neposrednu pedagošku praksu te publiciranje informacija o inovacijama u svijetu i u nas.

HUMANISTIČKO-RAZVOJNA KONCEPCIJA IZVANOBITELJSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA PREDŠKOLSKE DJECE

Odgoj predškolske djece zasniva se na humanističko-razvojnoj koncepciji koju čine:

- ideja humanizma
- spoznaje o specifičnim osobinama i zakonitostima razvoja djeteta predškolske dobi, te spoznaje o čovjekovu razvoju u cjelini
- spoznaje o značajkama izvanobiteljskog odgoja predškolske djece
- Polazišta, spoznaje i opredjeljenja humanističke razvojne koncepcije odgoja predškolske djece su sljedeća:
 - da je dijete vrijednost po sebi koja se prihvaća u svojoj osobitosti, a također kao član obitelji s njezinim osobitostima i sustavom vrijednosti
 - da dijete ima i posebna prava izražena i u Deklaraciji o pravima djeteta (UN, 1959.), tj. Prava da žive u zdravo sredini, da im, bez izuzetka i diskriminacije, društvo osigurava najbolje moguće uvjete za rast, razvoj i učenje, kako bi se skladno razvijala u tjelesnom, umnom, ćudorednom i društvenom pogledu, u uvjetima slobode, dostojanstva, prihvaćanja, ljubavi i razumijevanja i zato kad god je to moguće pod okriljem roditeljske ljubavi, brige i odgovornosti, te da se djeca s teškoćama u razvoju odgajaju u skladu s njihovim posebnim potrebama.
 - Da se u odgoju uvažava djetetovo dostojanstvo te stalno razvija njegov pozitivni identitet (samopoštovanje)

Humanistička razvojna koncepcija zahtijeva primjenu demokratskih načela u odgoju, jer samo u demokratskoj okolini i odnosima djeteta ima uvjete i poticaje za vlastitu aktivnost i cjelokupni razvoj, a posebno razvoj stvaralačkih osobina i sposobnosti.

Važne stvaralačke mogućnosti djeteta:

- znatiželjan, stvaralački i aktivan odnos prema okolini
- cjeloviti (složeni) oblici opažanja (kroz sve senzorne modalitete) i imaginacije (zamišljanja, izmišljanja i mašte)
- razvoj govora, osnovnih oblika ljudskog komuniciranja
- razvoj društvenosti, suosjećajnosti (empatije) i samokontrole, što uz druge posljedice i osobine djeteta omogućuje također da ono usvaja ponašanja u skladu s nekim od osnovnih zahtjeva života u zajednici (socijalizaciju)
- senzibilitet za glazbu, poetsku riječ, različite oblike izražavanja itd.

OSNOVNA ULOGA PREDŠKOLSKOG ODGOJA JE DA PRIDONOSI POVOLJNOM, CJELOVITOM RAZVOJU OSOBNOSTI DJETETA I KVALITETI NJEGOVA ŽIVOTA

Usmjeravanje predškolskog odgoja na pridonos povoljnom, cjelovitom razvoju djeteta zahtijeva između ostalog:

- potrebu što većeg povezivanja obiteljskog i izvanobiteljskog odgoja djeteta, određenu srodnost izvanobiteljskog s dobrim obiteljskim odgojem te potrebu što čvršće suradnje stručnjaka i roditelja, a posebice sudjelovanje roditelja u životu i aktivnostima djeteta u svim oblicima izvanobiteljskog odgoja.
- široko postavljen opći, otvoren i fleksibilan izvanobiteljski program djetetova odgoja kojim se svakom djetetu u pravilu moraju osigurati povoljni uvjeti za razvoj već nakon prve godine života kao što su:
 - a. zadovoljavanje osnovnih tjelesnih potreba i čuvanje djetetova života i zdravlja
 - b. zadovoljavanje potrebe za sigurnošću, nježnošću i ljubavlju roditelja i drugih osoba s kojima se dijete susreće
 - c. zadovoljavanje potrebe za raznolikom stimulacijom koja omogućuje doživljajima i predmetima bogata i promjenjiva okolina
 - d. zadovoljavanje potreba uzajamnosti komunikacije (koju omogućuje osjetljivost i aktivan odnos odraslog prema djetetu)

Važno je da dijete u dječjim vrtićima i drugim oblicima izvanobiteljskog života ima mogućnosti za uspješno uspostavljanje i proširivanje emocionalnih i socijalnih sveza, kvalitetnih odnosa s odraslima i djecom u neposrednoj poticajnoj okolini.

U takvoj interakciji, dijete može razvijati različite vrste djelatnosti kao što su:

- životno-praktične i radne - aktivnosti vezane uz biološke potrebe, njega djeteta, svlačenje, oblačenje, samoposluživanje, kućni poslovi, njega biljaka i životinja, izrada predmeta i igračaka i dr.
- raznovrsne igre - funkcionalne, simboličke, igre građenja i konstruiranja, igre s pravilima i dr.
- društvene i društvenozabavne - druženja više djece i odraslih, zabave, svečanosti, šetnje, tzv. priredbe i dr.
- umjetničko - promatranje, slušanje, interpretacije umjetničkih tvorevina za djecu, slikovnica, likovnih, književnih, glazbenih, scenskih, književnih, glazbenih, scenskih, filmskih i drugih djela.
- Raznovrsnog izražavanja i stvaranja djeteta - pjevanje, sviranje, crtanje, slikanje, modeliranje, građenje i konstruiranje, govorno, scensko izražavanje, izražavanje cjelokupnom motorikom, plesanje i dr.
- Istraživačko-spoznajne - istraživačko manipuliranje predmetima, promatranje, upoznavanje nečega ili nekoga, posjeti, susreti s ljudima različitih profesija, stvaraocima, istraživačke aktivnosti u užem smislu - otkrivanja i jednostavnog eksperimentiranja, praktičnog i samo verbalnog rješavanja različitih problema, namjernog učenja i vježbanja postupaka, ponašanja, pravila i dr.
- Specifične aktivnosti s kretanjem - tjelesno vježbanje, plivanje, sanjkanje, klizanje, koturaljkanje, vožnja na biciklu, skijanje i dr.

Budući da igra u predškolsko doba ima veliku razvojnu vrijednost, dječji vrtići i drugi oblici izvanobiteljskog odgoja moraju biti mjesta za igru djece. Uz stručne načine pretežno posrednog djelovanja na djetetovo igranje oblikovanjem poticajne materijalne sredine izborom i rasporedom igračaka i drugih predmeta te materijala za igru u prostoru i vremenu, omogućavanje djetetu da stječe određeno inspirativno iskustvo izvan igre, dijete igrajući se, istražuje, eksperimentira s različitim materijalima, izražajnim, istraživačkim i drugim postupcima i sredstvima, zamišlja i kombinira ono što je doživjelo pa i ono što nije, itd. te se na taj način razvijaju u igri različite intelektualne i druge mogućnosti.

Svakako je odgojno važno omogućavanje i oplemenjivanje djetetove spontane igre, naročito simboličke u vidu aktivnosti „kao da“, „tobože“. Takve igre razvijaju djetetov osjećaj sigurnosti,

samopoštovanje, samostalnost, stvaralački pristup problemima, samokontrolu, nove motive i dr. Budući da je to aktivnost po izboru djeteta koju ono samo prilagođava svojim potrebama i mogućnostima, u kojima se na osebujan način postiže što još ne može u stvarnosti, pridržava se pravila koje si je samo odabralo ili prihvatilo, ponavlja, mijenja ponašanje, postupke, rješenja problema, izražava osjećaje, a može i prevladavati neke vlastite osjećajne probleme.

Utjecanje odraslih na igru mora se zasnivati na dobrom poznavanju igre i aktualne razvojne razine djeteta. Moguće je primjenjivati i usavršavati sustav i već izgrađenih, poznatih igara, tzv. igara s poznatim pravilima, pokretnih (elementarnih, motoričkih) te istraživačkih, društvenih, jezičnih, glazbenih, likovnih, dramskih, scenskih, logičkih, matematičkih igara, odnosno igara građenja i konstruiranje, dakle igara koje obično nazivamo didaktičkim.

Djeci s tzv. posebnim potrebama mogu se (i moraju) u stručno ekipiranim ustanovama osigurati i posebni odgojni, terapijski postupci, korektivna gimnastika i dr.

U odgoju, osobito u neposrednoj interakciji i komunikaciji odgajatelja s djetetom, bitnu ulogu imaju i motivacija odgajatelja i drugih odraslih koji komuniciraju s djetetom.

Posebice je pri tome za odgajatelja važno stručno znanje, mogućnost prepoznavanja i osjetljivost na djetetove raznovrsne potrebe, kao i pravovremeno poduzimanje pravilnih radnji, njegova slika o tomu što dijete može i treba tijekom predškolskog perioda, dakle njegova očekivanja o mogućnostima učenja i razvoja djeteta.

Procijenivši aktualne razvojne potrebe i mogućnosti djeteta i poznavajući u osnovi njegove razvojne mogućnosti u cijelom predškolskom razdoblju, odgajatelj može koristiti date i osigurati druge prikladne uvjete i poticaje za stalno djetetovo unapređivanje prema sve višim razvojnim postignućima.

U skladu s humanističkom razvojnom koncepcijom potrebno je imati u vidu da predškolsko dijete ima sljedeće osnovne potrebe i da možemo utjecati na razvoj sljedećih njegovih osobina i sposobnosti:

- osnovne tjelesne potrebe: za hranom, zrakom, kretanjem, igrom, boravkom u prirodi i dr.
- morfološki status djeteta: njegovanje mišićnih reakcija potrebnih za održavanje stava tijela i ravnoteže.
- povišenje funkcija krvožilnog i dišnog sustava s težištem na funkcionalnom prilagođavanju.
- taktilno i mišićno-zglobnu osjetljivost, te nervno-mišićnu osjetljivost.
- usavršavanje prirodnih oblika kretanja: puzanje, hodanje, trčanje, skakanje, provlačenje, penjanje, guranje, vučenje, potiskivanje, bacanje, hvatanje, dizanje, nošenje, kotrljanje i kolutanje.
- povećanje otpornosti organizma na nepovoljne okolinske utjecaje.
- stvaralačke osobine koje dijete spontano pokazuje

- iskreno izražavanje svojih potreba, osobnosti, osjećaja, opažanja, zamisli, radoznalosti, inicijative, uživanja i dr.
- optimističkog doživljavanja života i temeljnog povjerenja u okolinu i sebe.
- Sigurnosti, samopouzdanja, pozitivne slike o sebi, svojim osobitostima, mogućnostima, postignućima sada i u budućnosti
- Osjećaja i spoznaja o tome da je voljeno, zbrinuto i prihvaćeno u svojoj obitelji, u grupi, od odgajatelja, od djece i drugih ljudi, da je osebusno, vrijedno, kao što su i drugi ljudi, da hoće, može i zna sve više činiti za sebe, suosjećati, družiti se, pomagati drugima, sudjelovati u aktivnostima vrijednim za njega i njegovu obitelj, grupu pa i širu zajednicu koju opaža, da stalno raste i razvija se, iako povremeno ne uspijeva u nečemu i mora prihvaćati određena ograničenja.
- Osjećaja pripadnosti i privrženosti svojoj obitelji, grupi, vrtiću pa i širem okruženju kojeg kao takvog opaža, interesa za njene osobitosti, vrijednosti, sudjelovanja u aktivnostima.
- Samostalnosti i kompetencije - težnje da sve što može opazi, smisli, učini, samostalno odluči i provjeri rješenja, ovladava ponašanjima, postupcima, radnjama, vještinama, osobito onima kojima postiže zadovoljavanje svojih potreba, čuvanja svojega i zdravlja drugih, održavanja reda i čistoće, težnja da uz sve manje zavisnosti i zahtijeva čini sam ono što su do tada drugi činili za njega.
- Samokontrole, osobito opasnih ponašanja za sebe i druge te neprihvatljivih načina izražavanja neugodnih stanja i rješavanja sukoba.
- društvenosti, suosjećajnosti, osjetljivosti za potrebe drugih, težnja da sudjeluje u radosti s drugima i pomogne ugroženom, surađuje i dogovara s drugima, provodi zajedničke dogovore i sve konstruktivnije rješava sukobe.
- Osjećaja i početnih shvaćanja o vrijednosti rada i čuvanja materijalnih i kulturnih dobara, osobito prirode.
- Radoznalosti i aktivnog, stvaralačkog odnosa prema svijetu, težnje da doživljava, traži i stvara novo, uočava pitanja i probleme, samo pronalazi odgovore i rješenja, pa i različita, drugačija od drugih, provjerava rješenja i dr.
- Mogućnosti sve boljeg opažanja gledanjem, slušanjem, opipom, mirisom, okusom i dr.
- Izgrađivanje sve bogatije i preglednije slike svijeta, tj iskustva i znanja:
 - a) o sebi (fizičko, aktivno, socijalno i psihološko „ja“)
 - b) o osobinama ljudi, ljudskim aktivnostima i odnosima
 - c) o prirodnim predmetima i materijalima te onima koje su ljudi stvorili
 - d) o materijalnim i duhovnim dobrima
 - e) o prirodi
- Postupno razvijanje mogućnosti uviđanja zajedničkih svojstava i odnosa u pojavama, grupiranja predmeta i pojava, nepromjenjivosti dužine, količine i težine unatoč mijenjanja položaja,

predmeta ili radnji koje su s njima obavljene, tj. prostornih, vremenskih, kvalitativnih i kvantitativnih odnosa te otkrivanja uzročno-posljedičnih veza.

- Da sve više uočava pitanja i probleme, pretpostavlja, planira, procjenjuje u rješenjima odnose, zajedničko, slijed, veze, događaje, radnje, rezultat i provjerava ih promatranjem, jednostavnim pokusom, radom, različitim oblicima izražavanja i stvaranja, pridruživanjem, mjerenjem, brojenjem i dr.
- Komuniciranja, a osobito prirodnu osjetljivost i razvoj mogućnosti doživljavanja, primanja, razumijevanja i izražavanja (stvaranja) poruka:
 - a) neverbalnim te pogotovo verbalnim putem, sve preciznijim i svestranijim korištenjem govora, verbalnih sredstava - jezika u različite svrhe.
 - b) tijelom (cjelokupnom motorikom)
 - c) glazbenim sredstvima
 - d) likovnim sredstvima
 - e) scenskim sredstvima
 - f) primjerenim oblicima stvaralaštva i umjetnosti - jezičnog (pripovjednog i poezije), glazbenog (vokalnog i instrumentalnog), likovnog (sve vrste) i filmskog (najjednostavnijeg), scenskog, plesnog.
 - g) razumijevanja funkcije pismene komunikacije (a naprednija djeca i početnog ovladavanja pisanja)
 - h) uz ovladavanje komunikacijom na materinskom jeziku i na njenoj osnovi, dijete ima mogućnost da (u povoljnim uvjetima) uspješno ovladava i verbalnom komunikacijom na nematerinskom jeziku (za djecu koja žive u uvjetima gdje jezik društvene sredine nije materinski).

Posebne potrebe: privremene ili trajne, veće neravnoteže, zaostajanja ili ubrzanja u pojedinim aspektima razvoja ili razvoja u cjelini koje se kod djece različito izražavaju. One zahtijevaju dodatnu pažnju odgajatelja (prepoznavanje prije svega) i pomoć osposobljenih stručnjaka - pedagoga, psihologa, defektologa, zdravstvenih i socijalnih djelatnika, fizioterapeuta te stručnjaka za specifična područja za koja dijete pokazuje veću sklonost ili darovitost.

Posebne potrebe dijele se na:

1. potencijalne posebne potrebe, koje može imati dijete koje je u svojem razvoju ili životu imalo određene tzv. rizične faktore (izvanjskog ili unutarnjeg porijekla), kao što su prenatalni, perinatalni i postnatalni rizici (nedonešeno dijete, teški porod, bolest i dr.) ili su bila ili su još uvijek izložena nepovoljnim okolinskim uvjetima (nepotpuna obitelj, bolest u obitelji i dr.). Takve potrebe može također imati i dijete u kojeg razina nekog aspekta razvoja bitnije odudara od ostalih ili se u nečemu znatno razlikuje od djece u grupi (sporiji motorni razvoj, izrazito živo dijete, oo s izrazitim sklonostima i interesima i dr.). Naglašen individualni pristup i briga za individualne potrebe svakog djeteta u grupi

garancija su usmjeravajućeg i preventivnog djelovanja odgajatelja, tj. sprječavanje prerastanja takvih pojava u smetnje daljnjem zdravom razvoju djeteta.

2. Prolazne posebne potrebe može imati svako dijete zbog očekivanih razvojno prirodnih raskoraka između djetetovih potreba i mogućnosti u pojedinim fazama razvoja (tzv. krizna razdoblja i pojave kao što je negativizam u trećoj i šestoj godini, fiziološko mucanje u trećoj i dr.). Prolazne posebne potrebe može pokazivati i dijete zbog traumatizirajućih događaja u njegovu životu (npr. smrt u obitelji, rođenje sestre ili brata, boravak djeteta ili roditelja u bolnici, polazak u vrtić, školu i dr.). Uz individualni pristup odgajatelja djetetu (koji se zasniva i na usmjerenjima drugih stručnjaka) te eventualno i terapiju, može se uspostaviti nova ravnoteža između djetetovih potreba i mogućnosti.

3. Trajnije posebne potrebe može na različite načine izražavati dijete u kojeg neke od prethodnih (potencijalnih ili prolaznih) potreba nisu pravodobno uočene ili pravilno tretirane. Trajnije posebne potrebe ima dijete s teškoćama u razvoju, koje se upravo, zbog njihove ozbiljnosti, utvrđuju. Odgoj takvog djeteta provodi se prema posebnim zakonom utvrđenim uvjetima; to su urođena ili stečena stanja organizma koja prema svojoj prirodi zahtijevaju poseban stručni pristup kako bi se omogućilo izražavanje i razvoj sačuvanih sposobnosti djeteta i time što kvalitetniji daljnji odgoj i život. Trajnije posebne potrebe ima i dijete koje se bez roditeljske brige duže odgaja u dječjem domu, bolnici i sl. Identificirana darovitost djeteta znači također trajniju posebnu potrebu i kao sve trajnije posebne potrebe, određeni stručni pristup (tj. uz odgajatelja i angažiranost drugih vrsta stručnjaka).

Spoznaje o međuzavisnosti svih aspekata razvoja, usmjeravanje odgoja na što veći doprinos optimalnom cjelovitom razvoju djeteta, spoznaja o tomu da na dijete utječe socijalna i fizička okolina, da se ono razvija u interakciji i komunikaciji sa svojom okolinom, zahtijeva da se u svim oblicima izvanobiteljskog odgoja uvažavaju još neka zajednička usmjerenja.

1. Uvažavajući cjelovitost razvoja i zbog povoljnog djelovanja na cjelovit razvoj djeteta, u svakom se izvanobiteljskom obliku predškolskog odgoja prigodom rješavanja određenih pitanja primjenjuju načela:

- da je uvažavanje osnovnih tjelesnih potreba djeteta, dakle, tjelesni razvoj i zdravlje djeteta preduvjet razvoja u cjelini (što je dijete mlađe, to je tjelesno osjetljivije), te da je zato to uvjetno ili u pravilu prioritetno usmjerenje ili zadaća u odgajanju

- da su emocionalno-socijalne potrebe djeteta istog, ili gotovo istog značenja kao i tjelesne, a njihovo zadovoljavanje preduvjet kako spoznajnog, tako i razvoja u cjelini

- da je spoznajni razvoj i razvoj sposobnosti uvjet optimalnog emocionalno-socijalnog razvoja djeteta.

2. Prema tomu, izvanobiteljski odgoj pretpostavlja i zahtijeva:

- razmjerno stalan zajednički dnevni ritam aktivnosti i odmora djece uz primjereno poštivanje individualnog ritma

- higijenske uvjete za život i aktivnosti djeteta

- kvalitetnu, raznovrsnu i pravodobnu prehranu

- što dulji boravak djeteta izvan zatvorenih prostora uz određene djelatnosti djece

- omogućavanje i poticanje motoričkih aktivnosti djeteta u skladu sa spontanom potrebom djeteta za kretanjem

- sprečavanje i aktivno zaštićivanje djeteta od nepovoljnih utjecaja okoline (povreda, infekcija, intoksikacija, buke i dr.)

Uvjeti i povoljni utjecaji na zdravlje djece u izvanobiteljskom odgoju ostvaruju se u skladu s higijenskim i drugim zdravstvenim standardima te prema programu mjera specifične zdravstvene zaštite i normativa prehrane.

3. Sva djeca, a pogotovu mlađa te neka s posebnim potrebama, imaju u odnosu na kasnija razvojna razdoblja ograničene sposobnosti prilagođavanja na promjene u okolini, a pogotovo na novu, izvanobiteljsku sredinu. Takve se mogućnosti postupno razvijaju uz znatnu ovisnost o uspjehu ranih adaptacija. Takva djeca imaju prirodne teškoće u uspostavljanju novih emocionalno-socijalnih veza, komuniciranju s nepoznatim ili slabo poznatim osobama, a osobito ako se javljaju veći ili učestaliji prekidi u boravku u izvanobiteljskoj sredini i neposrednoj komunikaciji s ljudima u toj sredini (npr. kad se o tzv. kraćim diskontinuiranim programima ili kad dijete izostaje zbog bolesti, ili se mijenjaju odgajatelji i djeca u grupi u dr.).

Posebnu pažnju zahtijevaju djeca koja moraju prekinuti svakodnevni boravak u obitelji radi smještaja u bolnicu, odlaska u odmaralište i sl. U takvim se situacijama može očekivati da će dijete imati posebne emocionalno-socijalne potrebe. Stoga je bitno da pripremom djeteta i te nove sredine opseg novina bude povoljan za dijete, da se čuva i podržava osjećaj povezanosti djeteta s obitelji i grupom u vrtiću, da nova sredina bude poticajna odnosno da omogućuje raznovrsne aktivnosti djeteta, u kojima može doživljavati uspjeh.

Uspješna adaptacija djeteta na novu izvanobiteljsku sredinu zahtijeva funkcionalnu suradnju stručnjaka i roditelja prije i za vrijeme uvođenja djeteta u novu sredinu (međuinformiranje, stvaranje međusobnog povjerenja itd.) te u pravilu njegovo postupno uključivanje u grupu i to uz aktivno sudjelovanje roditelja.

Slične pristupe zahtijeva i pripremanje djeteta za polazak u osnovnu školu s ciljem njegova uspješnijeg prilagođavanja na nove uvjete života.

Ne samo u svezi s adaptacijskim i drugim teškoćama pojedinog djeteta, nego načelno, vrijedi upozoriti da predškolski odgoj pretpostavlja i zahtijeva sprječavanje mogućnosti djelovanja negativnih utjecaja te aktivno zaštićivanje djeteta od djelovanja utjecaja koji bi mogli izazvati izraziti ili trajniji strah, tjeskobu, posramljenost, dugo mirovanje i dosadu te pretjerani osjećaj odgovornosti za uspjeh aktivnosti u kojima sudjeluje.

6. Omogućavanje i poticanje djetetovih spontanih stvaralačkih ponašanja osnovno je načelo rada odgajatelja, koje treba biti prepoznatljivo u:

- organizaciji odgojno-obrazovnog procesa, uvažavanje spontanih interesa i aktivnosti djeteta nasuprot dominaciji planiranih sadržaja.

- organizaciji prostora

- komunikaciji s djecom

- u svim situacijama i aktivnostima djece (spontanima i planiranim, individualnim i grupnim - zajedničkim), s tim da je omogućavanje i poticanje spontanosti (slobodnih) aktivnosti, igre osobito, od presudne važnosti.

7. Treba stalno imati pred očima činjenicu da je odgoj međuljudski, sustvaralački odnos između odraslog i djeteta, prije svega. Cjelinom svojega bića, svoje ličnosti, odgajatelj (drugi odrasli i djeca) utječe na dijete i suprotno. Pri tomu također djeluju i odgajatelji (i pedagoškoj teoriji) mnogi nepoznati i teško spoznatljivi utjecaji njegove ličnosti i cjelokupne okoline na dijete. Prema tomu je osobito važno da odgajatelj ima mogućnost i stalno razvija potrebu samouvida i stjecanja znanja o svojem djelovanju na dijete u odnosu na humanističku razvojnu koncepciju.

Promišljanje odgoja i akcije odgajatelja (i drugih stručnjaka) moraju biti usmjerene na traženje pedagoških rješenja kako bi svaka životna situacija djeteta u vrijeme njegova boravka u dječjem vrtiću bila ostvarena kao odgojna, tj. da se osiguraju povoljni uvjeti za razvoj djeteta u cjelini i da se svakako predusretne djelovanje ometajućih činilaca na neke aspekte djetetova razvoja (drugim riječima da je u funkciji ostvarivanja svih odgojnih ili razvojnih zadataka).

Tako je npr. za podržavanje i razvijanje djetetove spontanosti u izražavanju, za razvoj samopouzdanja, uspostavljanje njegove emocionalne povezanosti s odgajateljem, razvoj govora i spoznajnih mogućnosti i drugog, bitno:

- Da u situacijama zadovoljavanja osnovnih tjelesnih potreba djeteta, vrijeme obroka, pred spavanje i dr. cjelokupna komunikacija odgajatelja i drugih odraslih djetetu omogućuje da sve što odrasli čine doživljava kao izraz privrženosti i brige za njega i svako drugo dijete, za njihove potrebe i zadovoljstvo i zdravlje. To istodobno može biti i komunikacija koja unapređuje govorni i spoznajni razvoj djeteta (npr. ako odgajatelj koristi i očekuje od djeteta korištenje kulturnih fraza i dr.)
- Da u situacijama njege, presvlačenja, hranjenja u jaslama dijete prima i reagira na postupke i poruke odgajatelja izražene dodirima i mimikom, odnosno cjelokupnim njegovim ponašanjem. Važno je da postupci i cjelokupno ponašanje odgajatelja izražavaju emocionalno prihvaćanje djeteta, njegovih poriva k samostalnosti, komuniciranju s odgajateljima i dr.
- Da odgajatelj djetetu omogući ili potakne djecu da sudjeluju s njime ili drugim ljudima u različitim djelatnostima, te uskladi svoj sveukupni odnos (i drugih ljudi) prema tim aktivnostima s pojavama koje dijete doživljava i djetetovim ponašanjem. Npr. nije važno da se djeci samo čitaju i pričaju primjerene priče ili pjesme, pjeva, da budu okružena knjigama i u dodiru s njima, da se upoznaju s pojavama u prirodi, imaju prigodu doživljavati i sudjelovati u radu ljudi i dr., bitan je također i stvarni odgajateljev odnos prema svemu tome, njegovo poštivanje vrijednosti toga, oduševljavanje, čuđenje, divljenje pokušajima i naporima djeteta, aktivnosti i sudjelovanju djeteta u tomu i sl.

- Da stvara prigode i situacije u kojima će dijete na različite načine zbog različitih potreba i njemu bliskih, razumljivih razloga, komunicirati s djecom i odraslima (razgovarati, pričati, pitati), i da će u tim situacijama dati djeci dobar glasovni i jezični model govora (usklađen s normama književnog jezika), da će se zainteresirati za djetetovo govorno izražavanje poruka, njegovo sudjelovanje i napredovanje u tomu, da sam neće biti verbalno dominantan i sl.

8. odgajatelj predškolske djece treba što više koristiti individualni pristup djetetu, biti što više nedirektivan, zainteresiran za potrebe i vlastitu djetetovu aktivnost, u što većoj mjeri omogućavati djeci da proširuju svoje iskustvo i znanje, uvažavajući pritom njihova iskustva i onoga što je za dijete aktualno, što izaziva njegovu znatiželju, inicijative, pitanja i probleme. Odgajatelj potiče i stvara uvjete za djetetovu aktivnost, predlaže nove mogućnosti za igranje, promatranje i otkrivanje, traženje i učenje novih rješenja, provjeru tih rješenja itd.

9. Na dijete i njegovu aktivnost djeluje cjelokupno oblikovanje prostora u kojem dijete živi. Dijete od tuda prima važne poruke o sebi i drugima, potiče i ograničenja za svoje aktivnosti i djelovanje. Stoga je oblikovanje cjelokupne materijalne sredine u dječjem vrtiću bitan aspekt odgoja.

Oblikovanje materijalne sredine sa stajališta razvoja djetetove sigurnosti, pozitivne slike o sebi i drugima, mogućnostima i poticaja za sve veću samostalnost, inicijativu djeteta, za razvoj motorike, njegovu spoznaju za različite oblike izražavanja i stvaranja, igranje pogotovo itd., dakle oblikovanje prostora u funkciji razvoja, učenja, aktivnosti djeteta, bitni je aspekt programiranja ostvarivanja, praćenja i vrednovanja svakog oblika odgoja. Ovisno o usmjerenosti, trajanju i drugim osobinama programa i uvjeta rada s djecom, neminovne su razlike u praksi oblikovanja materijalne sredine u pojedinim oblicima odgoja. Međutim, nastojanje da se prostor, predmeti i materijali za aktivnost djece strukturiraju uz što veće uvažavanje dječjih potreba i mogućnosti, treba biti zajedničko obilježje sviju. Djeca i njihovi roditelji također moraju imati mogućnost fleksibilnog korištenja prostora, aktivnog sudjelovanja u njegovu oblikovanju, osobito u cjelodnevnim i poludnevnim kontinuiranim programima.

10. Sva dosad izložena usmjerenja idu u prilog provođenja što elastičnije i fleksibilnije organizacije odgojno-obrazovnog procesa. Radi individualnog zadovoljavanja potreba i poticanja djetetovog razvoja, bitno je omogućiti trajanje aktivnosti djece u skladu s njihovim interesom, koncentracijom, poticati individualne aktivnosti u manjim i većim skupinama djece podjednake i različite dobi uz fleksibilno korištenje prostora, pridruživanje odgajateljima drugih za djecu inspirativnih odraslih osoba u svakodnevnim aktivnostima s djecom i dr.

11. Uz uvažavanje cjelovitosti razvoja djeteta i osnovnih zakonitosti cjelokupnog njegova razvoja u uvjetima izvanobiteljskog odgoja, također treba uvažavati i činjenicu da se određeni sklop razvojnih mogućnosti djeteta (npr. slika o sebi, razvoj govora i dr.) može poticati samo ako su ti poticaji usklađeni i sa specifičnim zakonitostima razvoja tog sklopa mogućnosti. Tako je npr. za razvijanje interesa za pjesmu i djetetove sposobnosti pjevanja, uz druge uvjete presudno da odgajatelj i drugi odrasli pjevaju pjesme primjerene dječjim glasovnim i drugim razvojnim mogućnostima te da

vlastitim uživanjem u tom pjevanju potaknu želju da djeca podijele to uživanje s njima, da mu se pridruže i sl.

Takva su se pitanja u nas rješavala u okviru pojedinih metodika. Do sada poznata metodička načela, u pedagoškoj praksi provjereni i afirmirani sadržaji i aktivnosti kao pogodni za razvijanje određenih sposobnosti djece znače veliko bogatstvo mogućnosti za odgoj djece. Međutim, treba ih preispitati i pravilno koristiti u odgoju zasnovanom na humanističkoj razvojnoj koncepciji.

12. Na osnovi danih spoznaja i opredjeljenja, odgajatelji i drugi stručnjaci utvrđuju, ostvaruju i samoprocjenjuju zadaće odgoja, odnose između odraslih i djece, djece međusobno, postupke, sadržaje, sredstva, odgojne situacije, tj. sveukupne uvjete razvoja i odgoja djece u dječjem vrtiću ili drugdje.

OSNOVNI UVJETI ZA PRIMJENU HUMANISTIČKE RAZVOJNE KONCEPCIJE U PEDAGOŠKOJ PRAKSI

1. Primjena ove koncepcije zahtijeva poboljšavanje postojećih osnovnih uvjeta odgoja djece u dječjim vrtićima (materijalnih, organizacijskih i dr.). Dakle, utvrđivanje i primjenu što povoljnijih pedagoških standarda (broja djece u grupi, opće i didaktičke opreme, kadrovskih uvjeta) i njihovo daljnje poboljšavanje u skladu s mogućnostima roditelja i društva u cjelini.

2. primjena koncepcije znači korištenje danih i stvaranje novih uvjeta koji:

a) omogućuju i potiču odgajatelje i druge stručnjake da u suživotu s djecom i poticanju njihova razvoja nađu što više zadovoljstva i motiva za ostvarivanje vlastitih stručnih i ljudskih sposobnosti.

b) omogućuju i potiču odgajatelje i druge stručnjake da stječu znanstvene spoznaje o razvoju i odgoju djece, istražuju i samoprocjenjuju utjecaj na njihov razvoj, odnosno vlastitu pedagošku praksu.

3. Primjena koncepcije zahtijeva također jačanje stručne kompetencije i autonomije dječjih vrtića kao pretpostavke za promišljanje, ostvarivanje, praćenje i vrednovanje različitih odgojnih programa - usklađenih s potrebama djece i roditelja. To će biti moguće ako se osigura:

- optimalna veličina i stručna ekipiranost dječjeg vrtića

- dobro planiranje organizacije rada (promjenjivu tj. stalno usklađivanu s promjenama potreba djece i roditelja)

- različitost oblika suradnje s roditeljima i drugih vidova, prema potrebama programa i u skladu sa zakonskim propisom.

U skladu s programom rada dječjeg vrtića, odgajatelji trebaju:

a) samostalno, ali i na osnovi suradnje s roditeljima, drugim odgajateljima i stručnjacima u vrtiću (i izvan njega) utvrditi, ostvariti, pratiti i vrednovati program odgoja djece u svojoj grupi.

- b) surađivati s roditeljima, stručnim suradnicima u vrtiću i izvan njega radi osiguravanja i poboljšavanja uvjeta razvoja i odgoja povjerenog mu djeteta, osobito radi djeteta s posebnim potrebama i ostvarivanja programa odgoja djece u grupi - izvan prostora vrtića.
- c) samostalno i u okviru različitih oblika stalnog usavršavanja u dječjem vrtiću i izvan njega, stjecati znanja i vještine relevantne za unapređivanje vlastite pedagoške prakse i prakse vrtića.
- d) voditi propisanu pedagošku dokumentaciju, onu sam koju smatra potrebnom i koju utvrdi stručni organ vrtića te
- c) sudjelovati u radu stručnog organa vrtića i drugo

U ostvarivanju stručne autonomije i kompetencije dječjeg vrtića i stalnom unapređivanju pedagoške prakse, u njemu važnu ulogu ima razvojno-pedagoška služba. Djelovanje te službe karakterizira osobito:

- Interdisciplinarni i timski pristup razvoju i odgoju djeteta
- Suodgovorni i sustvaralački odnos s odgajateljima, drugim stručnjacima i voditeljima u kreiranju odgojno-obrazovnih programa, na osnovi istraživanja i znanstvenih spoznaja.
- Savjetodavni rad s roditeljima
- Ostvarivanje neposrednog odgojno-obrazovnog rada s djecom u skladu sa strukom (programom rada) suradnika
- Predočavanja postignutih rezultata unapređivanja u okviru oblika stalnog usavršavanja i dr.

4. Odgoj predškolske djece u drugim ustanovama zahtijeva također osiguravanje većine navedenih osnovnih uvjeta, odnosno pristupa radu.